

V zimě za vytrvalými choroši — lesklokorkami a ohňovci



František Kotlaba

Zima vzhledem k většinou nízkým teplotám nepřeje růstu hub s masitými plodnicemi. Pozorným přátelům přírody v zimě proto „padnou do oka“ zejména houby chorošovitě s vytrvalými, tvrdými plodnicemi. Protože listnaté dřeviny už dávno shodily listy, plodnice těchto nejedlých tvrdých hub jsou na nich dobře viditelné. Mnohé z nich jsou parazitické a způsobují, že pevnost dřeva napadených stromů postupně klesá, větve nebo i kmeny se lámou, a tak dřeviny nakonec zanikají. Z fytopatologického hlediska jsou tak významné, že je dobré je znát. V zimě, kdy nás nerozptylují masité houby, máme tedy příležitost se více věnovat chorošům s dřevnatými plodnicemi a blíže je poznat.

Mezi choroše v širokém pojetí jsou zahrnovány převážně dřevní houby s rourkami, ale náleží sem také pozemní druhy rodů krásnopórka (*Albatrellus*) a hrboľatka (*Boletopsis*). Rada chorošů patří k parazitickým nebo poloparazitickým houbám, většina ostatních jsou však druhy saprofytické (rozkládající odumřelou dřevní hmotu) — vyrůstají na větvích a kmenech nebo na pařezech, popř. i na zemi. K těmto saprofytům náleží např. četné pórnatky (*Poria*), pórnatice (*Physisporinus*), některé bělochoroše (*Postia*), modralka laponská (*Amylocystis lapponica*), outkovka vrbová (*Antrodia macra*), různopórka pletová (*Abortiporus biennis*) aj. Jediný druh u nás, a to vzácný choroš trávní (*Polyporus rhizophilus*), roste na odumřelých bázích (pochvách stébel) velkých trav, zejména kavylů (*Stipa*). Pro tento

článek se ale omezíme pouze na parazitické druhy chorošů dvou rodů, a to na lesklokorky (*Ganoderma*) z čel. lesklokorkovitých (*Ganodermataceae*) a na rod ohňovec (*Phellinus*) z čel. kořovkovitých (*Hymenochaetales*); zástupci obou rodů vyvolávají bílou hnilobu (korozivní rozklad) napadeného dřeva, tj. rozkládají vedle celulózní i ligninovou složku. Většina jejich druhů má vytrvalé plodnice, které každoročně poněkud přirůstají, takže jsou na řezu většinou zřetelně vrstevnaté. V tomto článku jsem z nich vybral jen fytopatologicky významné druhy.

Lesklokorka ploská (Ganoderma lipsiense) je náš nejhojnější druh lesklokorek. Roste na nejrůznějších listnatých dřevinách (méně často na jehličnanech), v tomto případě na pařezu topolu osiky (Populus tremula)

Z rodu lesklokorka parazitují na dřevinách hlavně tři druhy, jež všechny tvoří dosti tlusté ploché nebo častěji kopytovité, bokem přirostlé plodnice. Spíše poloparazitická lesklokorka ploská (*Ganoderma lipsiense*, syn. *G. applanatum*, viz obr.) je nejen v ČR velmi hojná; roste na nejrůznějších listnatých (hlavně na buku a lípách), méně i na jehličnanech (na jedli), najdeme ji ale i na pařezech a odumřelých stromech. Její plodnice dosahují někdy šířky 10–50 cm. V ČR se vyskytuje od nížin vysoko do hor.

Naproti tomu mnohem vzácnější lesklokorka tmavá (*Ganoderma adspersum*, syn. *G. europaeum*, viz obr.) je svým výskytem vázána převážně na oblast teplomilné květeny (termofytika) v nížinách a pahorkatinách. Plodnice bývají 5–20 cm široké, při okraji se žlutavým páskem; dužninu má na řezu tmavě kaštanově hnědou (plodnice lesklokorky ploské ji mají světle rezavohnědavou). Roste paraziticky na bázích kmenů našich i cizích listnatců, většinou však vysazených v zahradách, parcích a stromořadích (nevyskytuje se u nás v původních lesích), hlavně na dubech a lípách.

Podobně převážně synantropní (lidmi ovlivněné) rozšíření má v ČR vzácná parazitická lesklokorka Pfeifferova (*G. pfeifferi*), jejíž plodnice dorůstají 8–35 cm šířky; je význačná nápadnou pryskyřičnou červenohnědou tenkou kůrou na povrchu a okrajích klobouky. V Česku ji známe asi jen z 8–10 lokalit. Vyskytuje se tu od pahor-

Nahoře: Vzácnější lesklokorka tmavá (Ganoderma adspersum) napadá u nás jen listnaté dřeviny (naše i cizího původu), především vysázené ♦ Specialistka na topol osíku je ohňovec osíkový (Phellinus tremulae); plodnice mají klobouky lehce zkosené, dosti úzké. U nás je hojnější jen místy, např. v jižních Čechách na blatech, dole





Nahoře ohňovec topolový (*Phellinus populicola*) na živém jedinci topolu osiky. Soběslavská blata v jižních Čechách ♦ Ohňovec hrbolatý (*Phellinus torulosus*) roste v Česku jen v oblasti teplomilné květeny a tvoří plodnice zejména na pařezech nebo bázích kmenů živých dubů, méně i jiných dřevin; pařez dubu v Chuchelském háji u Prahy, dole

(*Pinus sylvestris*) a borovici blatku (*P. rotundata*), a to nejčastěji na jejich původních stanovištích; místy v teplých oblastech vysazená borovice černá (*P. nigra*) jím bývá napadána jen zcela výjimečně.

U nás nejhojnější druh ohňovec obecný (*P. igniarius*), jenž má plodnice 8–20 cm široké, s tupým okrajem (viz obr. na str. 44), se specializuje hlavně na stromovité druhy vrb (vrba bílá — *Salix alba*, vrba křehká — *S. fragilis*). Jeho kloboukaté nebo polorozlité plodnice můžeme vidět všude na starých vrbách kolem řek, potoků, rybníků aj. Má pěknou odrůdu (někteří autoři ji považují za pouhou formu, jiní za samostatný druh) — ohňovec obecný černý (*P. igniarius* var. *trivialis*), vyznačující se černým rozpukaným povrchem klobouku (viz obr. na str. 44). Naproti tomu spíše keřovité druhy vrb (vrba popelavá — *S. cinerea*, jiva — *S. caprea* aj.), dále lísku, krušinu a jiné keře napadá ohňovec tečkovaný (*P. punctatus*, viz obr. na str. 44), který má na rozdíl od dosud zmíněných druhů plodnice pouze zcela rozlité, obvykle 5–15 cm dlouhé a 3–8 cm široké.

Na topolu osice (*Populus tremula*) roste místy v jižních Čechách a na jižní Moravě dosti hojně ohňovec osikový (*P. tremulae*, viz obr. na str. 42), zatímco na stejné dřevině se vyskytující ohňovec topolový (*P. populicola*, viz obr.) je vzácný — známe ho asi jen z 8–10 lokalit. Oba parazitické druhy tvoří na stromech kloboukaté plodnice 5–15 cm velké; ty však má ohňovec

Ohňovec statný (*Phellinus robustus*) patří v ČR k velmi hojným chorobám na některých listnáčích (především na dubech), nahoře ♦ Ohňovec borový (*Phellinus pini*) se specializoval na jeblíčnany, v ČR především na borovici lesní (*Pinus sylvestris*) a borovici blatku (*P. rotundata*). Nad kloboukem leží utržená obrácená plodnice, dole

osikový úzké, lehce zešikmené, s dosti ostrým okrajem; prořízneme-li plodnici, uvidíme uvnitř v místě jejího přirůstání ke dřevu tzv. zrnité jádro, což je tmavohnědý kompaktní útvar se světlými skvrnkami — to jiné naše ohňovce nemají. Odrízeme-li jejich plodnici od dřeva, ucítíme zvláštní vůni po salicylanu metylnatém (připomíná vůni mazání proti revma, Rheumosin).

Jiný druh parazitující na některých listnáčích je ohňovec hrbolatý (*P. torulosus*, viz obr.), který se u nás vyskytuje pouze v oblasti teplomilné květeny; tam bývá hojnější jen místy na bázích nejen dubů a jiných stromů, ale i některých keřů (zejména dřínu). Naproti tomu velmi hojný druh ohňovec ovocný (*P. tuberosus*, syn. *P. pomaceus*) budou asi čtenáři dobře znát — parazituje totiž převážně na pěstovaných ovocných dřevinách v zahradách a sadech, a to výhradně na peckovinách, jako jsou např. švestky, ryngle, slívy, meruňky, višně apod. (z planých dřevin roste hlavně na trnce). Jeho plodnice jsou kloboukaté nebo polorozlité (viz obr.), často ve skupinkách, s kloboučky nejčastěji jen 3–8 cm velkými; dužnina je na řezu dosti světle rezavohnědá



*K našim nejhojnějším ohňovcům patří ohňovec obecný (*Phellinus igniarius*); parazituje zejména na starých stromovitých vrbách. Bělavý povrch klobouků je vrstva výtrusného prachu, který tam napadal, nahoře ♦ Ohňovec obecný černý (*P. igniarius* var. *trivialis*) tvoří velké plodnice s černým rozpukaným povrchem klobouku. Roste především na starých vrbách; u nás je dosti vzácný (Soběslavská blata), dole*

(podobný větší ohňovec obecný má dužninu tmavě tabákově hnědou).

V Čechách nerostoucí ohňovec Pilátův (*P. pilati*) tvoří rozlité citronově nebo žlutožluté zbarvené plodnice 10–20 cm velké (kromě těchto perfektních plodnic vytváří

také plodnice imperfektní s nepohlavně vznikajícími výtrusy). Parazituje jen na topolech, a to topolu bílém — lindě (*Populus alba*) a topolu šedém (*P. xcanescens*). U nás se vyskytuje pouze na jihovýchodní Moravě, a to především v nížinách v lužních lesích. V sousedních zemích je místy dosti hojný na Slovensku a v Maďarsku.

Obrana proti těmto a jiným dřevokazným houbám spočívá především v prevenci, tj. v zabránění vzniku poranění dřeviny; dojde-li k němu, je třeba je včas ošetřit a zabránit tak vniknutí infekce — zatřít zranění štěpařským voskem, stromovým balzámem nebo vhodnou barvou. Lze to přirozeně provádět v parcích nebo zahradách

*Ohňovec ovocný (*Phellinus tuberculosus*) je velmi hojný na pěstovaných (i planých) peckovinách, především na švestkách, často tvoří polorozlité plodnice; zde na větvi mahalebky obecné (*Prunus mahaleb*), nahoře ♦ Ohňovec tečkovaný (*Phellinus punctatus*) patří k ohňovcům se zcela rozlitou plodnicí, dole. Napadá hlavně keřovité vrby, lísku a krušinu. Všechny snímky F. Kotlaby*

(kde nám na určitých poraněných stromech záleží), sotva však z ekonomických důvodů v širším měřítku ve větších lesích nebo v rozlehlých hvozdech. Odstraňování plodnic hub není efektivní, neboť mycelium ve dřevě zůstává a dál jej rozkládá.

Finanční dary Nadaci Živa v roce 2006

Finanční dary převyšující 100 Kč poskytli: L. Adamec, M. Anděra, M. Bezděk, B. Bimová, H. Čížková, O. Fencel, J. Hadinec, V. Hampel, J. Havelka, I. Hrdý, K. Jelínková, L. Juříčková, J. Kaštopský, J. Klváček, K. Kopecká, G. O. Krizek, A. Malkazyan, P. Martinec, V. Martinec, V. Mihal, L. Mikeš, P. Munclinger, M. Parvanov, A. Pecháčková, H. Rambousková, J. Richter, M. Rulík, M. Rychnovská, O. Sedláček, A. Schmidt, J. Schnitzer, A. Soukup, P. Starý, J. Střejček, H. Šantrůčková, P. Šíma, M. Štech, A. Toman, I. Trebichavský, M. Vašák, D. Vepřek, J. Volf, J. Vrba, O. Vrtiška, M. Zeidler, J. Zima. Všem dárcům upřímně děkujeme.